

CITATION

Kalkan, Mehmet, "Book Review: David B. Ruderman, *Early Modern Jewry: A New Cultural History*", *Journal of Faculty of Theology of Bozok University*. 7, 7 (2015/7), p. 185-187.

Kitap Tanıtımı

David B. Ruderman, *Early Modern Jewry: A New Cultural History*, Princeton University Press, Princeton, 2010, 326 s.

Mehmet Kalkan

Araş. Gör., Bozok Üniv., İlahiyat Fak.

Yahudi tarihi profesörü olan David B. Ruderman aynı zamanda *Herbert O. Katz Yahudi Çalışmaları* departmanı direktörlüğünü yapmaktadır. *Princeton University Press* tarafından 2010'da basılan *Early Modern Jewry: A New Cultural History* adlı çalışma 2010 yılı Ulusal Yahudi Kitap Ödülünü almıştır. 2013'te "Erken Modern Dönem Yahudi Tarihi" baş-

lığıyla Lizet Deadato tarafından Türkçeye tercüme edilen eser, yazarın kavramsal çerçevesini yeniden yorumladığı "erken modern dönem" tartışması ile başlamaktadır. Ruderman; 1492'den sonra Katolik Hıristiyan iktidarın Endülüs topraklarını işgal ederek Yahudi ve Müslümanları İber Yarımadası'ndan çıkarmasını başlangıç olarak 18. yy.'ın ortalarından itibaren başladığı savunulan Yahudi Aydınlanma (*haskalah*) hareketine kadar geçen yaklaşık 150 yıllık süreyi Yahudilik açısından "erken modern dönem" tarihlendirmesini kitabı için bir temel olarak kabul etmektedir. Ruderman'ın eserini inşa ettiği ikinci temelin yerel/bölgesel bir Yahudilik tarihinden çıkarak transnasyonal bir Yahudi tarihi yazım denemesi olduğu söylenebilir.

Yazarın bütün ilmi çalışmalarının bir hülasası niteliğinde olan bu kültürel tarih analizi, Avrupa ve Yahudi kültür tarihinin erken modern dönemine dair Avrupa'nın farklı coğrafyalarındaki izdüşümleri bütüncül/paralel bir perspektiften ancak pek de objektif olduğu söylenemeyecek bir tarzda ele alınmıştır.

Erken modern döneme dair yapılan dönemlendirme çalışmalarını Yahudilik bağlamında ele alan Ruderman, bu dönemin genellikle ya Orta Çağ'ın bir devamı olarak algılandığını ya da modern döneme eklemlendiğine işaret ederek bu ayrımın ilk olarak 1985'te Jonathan Israel tarafından yapıldığını¹ ve bu çalışmanın kendi çalışması içinde bir anlamda dayanak olduğunu ima etmektedir. Ruderman, Israel'den farklı olarak erken modern Yahudi kültürünü lokal incelemekten ziyade İtalya, Hollanda, Polonya ve Osmanlı Devleti'nin tebaası olan Yahudi topluluklarını tek bir Yahudi toplumu olarak kabul etmiştir. Bu kabul üzerine kurulan tez, transnasyonal bir kültürel tarih kurgusu oluşturarak Yahudi getto yaşamının aslında birbirinden bağımsız kültürel öğeler içermediğini, aksine pek çok ortak de-

1. Israel, Jonathan I. *European Jewry in the Age of Mercantilism, 1550-1750*. Oxford: Clarendon Press, 1985.

KAYNAKÇA

Kalkan, Mehmet, "Kitap Tanıtımı: David B. Ruderman, *Early Modern Jewry: A New Cultural History*", *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7, 7 (2015/7), ss. 185-187.

ğeri barındıran ortak bir kültür hafızası inşa ettiğini savunmaktadır. O, erken modern Yahudi kültürünün geçirdiği bu dönüşüm evresini (ve dolayısıyla bu dönüşüme şahit olan Yahudi olmayanlarında etkilendiği) sosyo-politik bağlamıyla “akademik ve düşünsel bir ilerleme” aşaması olarak görmektedir.

Ruderman altı bölümden oluşan eserinin her bölümünde farklı bir belirgin özelliği ön plana çıkaran bir yöntem takip etmiştir. Birinci bölümde erken Yahudi kültürünün beş temel karakteristiğinden bahsederek bu karakteristikleri “hareketlilik” (mobility) ile izah etmeye çalışmaktadır. İspanya’dan Doğu Avrupa’ya bütün Avrupa boyunca hareket hâlinde olan bir Yahudi göçmen topluluğu tablosu çizen Ruderman, bazen ekonomik zorlukların aşılmasına bazen, İspanya’da olduğu gibi, zorunlu göçler nedeniyle farklı kültürel bölgelerdeki Yahudi dindâşların etkileşimine, bunun ötesinde gittikleri yerlerdeki gayr-i Yahudi toplumlarla bir araya gelmenin getirdiği kültürel alışverişe vurgu yapmaktadır. Bu alışverişin her defasında Yahudi cemaatleri güçlendirdiğine ve cemaatin dinî-kültürel dünyasını zenginleştirdiğine inanan yazar; hareketlilik ve kültürel gelişim arasındaki ilişkiyi şehir şehir dolaşan kartograflar, mesiyantik aktivistler, fizikçiler, Sabetayistler ve rabbi gibi (örn. Sefarad Isaac Abravanel ve maskil Solomon Maimon) önemli entelektüellerin de katıldığı bir iletişim sürecine bağlamıştır.

İkinci bölümü “toplumsal birlik” olarak kavramsallaştıran Ruderman, Polonya-Litvanya bölgesi başta olmak üzere Avrupa Yahudi cemaatine men-

sup pek çok din adamının otoritesini yitirmesiyle dindarlar arasında oligarşik bir düzenin oluştuğunu söyler. Ayrıca bu bölümde Yahudi otonom toplumsal düzeninin kentsel yapının dönüşümü üzerindeki etkilerini tartışmaktadır. Almanya, İtalya, Doğu Avrupa ve Osmanlı topraklarındaki Yahudilerin bir arada yaşama ve etkileşim becerilerini izah ederken, bölgelere has alt başlıklarla bunu yapması, bütüncül Avrupa Yahudi kültürel yapısı kurgulama çabasının çok zor bir iş olduğunu göstermektedir. Bir sonraki bölümde “bilgi patlaması” başlığı altında basım tekniklerindeki gelişmelerin gelişen kültürel dokuya katkısına değinmenin yanında, Yahudilerin üniversitelere, özellikle tıp fakültelerine, girişlerinin kültürel yapının olgunlaşmasına katkı sağladığını vurgulamaktadır. Bunlara ek olarak bu bölümde Yahudi yazarların eserlerinin Hıristiyanlarca da büyük bir ilgi ile karşılanması ve okunmasını, kültürel etkileşimi Yahudilerin yönlendirdiği sonucunu çıkaracak bir takım ipuçlarına götürür. Avrupa’nın karşı reform hareketlerinin en yoğun olduğu dönemde, özellikle Doğu Avrupa’da, bunun yapılabiliyor olması ayrıca önemlidir.

“Rabbinik Otorite Krizi” bölümünde Rudermani Sabetayist hareketi merkeze almakta ve Sabetay Sevi’nin Mesihlik iddiasından hareketle geleneksel rabbinik otoritenin kırılmaya ve dağılmaya başladığına dair bir takım işaretler sunmaktadır. Yazar; Sabetayistlerin Yahudilik, İslam ve Hıristiyanlığın dinî sınırlarının ötesine geçtiğini ifade ederken, Rabbinik geleneğin Sabetayist heretizme karşı kızgınca bir tutum sergilediğini ortaya

koymaktadır. Beşinci bölümü ise “Karışık Kimlikler” olarak tanımlayan yazar, bu bölümde karşılıklı dinî geçişlerin oluşturduğu temelleri sorgulamaktadır. Yahudi Hıristiyanlar, Hıristiyan Yahudiler, Sabetayist hareketin farklı dinî yapıları eklemleyen senkretik yapısını incelemektedir. Ayrıca kitapta Konverso Yahudiler için çok geniş yer ayrılmış, onların Yahudi kültürüne katkılarına oldukça fazla yer verilmiştir. Sonuç bölümünde Ruderman, modern dönem Yahudi ve Avrupa tarihinin anlaşılmasında bütüncül bir Yahudi kültür okumasının önemli eksikleri ortadan kaldıracağına işaret etmektedir. Genel Yahudi tarihine yaptığı katkının yanında, bu eser, öğrenci ve öğretim elemanları için değerli bir kaynak niteliğindedir.

Pek çok birincil ve ikincil kaynağa dayanan bu çalışmada, alanında özgün bir yer işgal ettiğini hissettirmesinin yanında, Yahudi kültürünü aktarırken kültürel etkileşimde sürekli Yahudi tarafın üstünlüklerine odaklanması veya Yahudilerin mazlum bir halk gibi sunulmasının önemli bir eksiklik olduğu söylenebilir. Ayrıca bazı bölümlerde Osmanlı Devleti’nin Yahudi kültürel gelişimindeki katkısının görmezden gelinmesi de taraflı bir izlenim vermektedir. Genelleyici ve bazen taraflı tutumuna rağmen, bir araya getirdiği farklı materyalleri kullanarak Yahudi kültürel yapısını özetleyen önemli bir çalışma olmanın yanında güzel bir ders kitabı niteliği taşıyan bu eserin 2013 yılında Türkçeye kazandırılması da önemlidir. Ancak Türkçe çevirisinin de anlamayı önemli ölçüde güçleştiren bir üslubu olduğunu söylemeden geçmemek gerektiği kanısındayım.